

Pienestä kömmänestä laajoille saloille

Olin sopinut haastattelusta eversti evp Viljo Kivikon kanssa täsmällisen kelloajan ja pidin kunnia-asiana saapua paikalle ajoissa. Kuitenkin sekosin joensuulaisissa osoitteissa ja etsiskelin Kirkkokadulta vaan en Kirkkokujalta oikeaa taloa. Lopulta huomasin virheeni ja saavuin oikeaan osoitteeseen reilusti myöhässä. Vastassa oli tuttu, tuihailmeinen sotilas, joka kysäisi täsmällisyyteen tottuneena myöhästymistäni, jotta "mistäs se johtuu...?" Totesi kuitenkin myös lohdukseni, että on se postikin joskus mennyt Kirkkokadulle.

Eversti evp, silloinen kapteeni Viljo F Kivikko toimi vuosina 1934–39 rajakomppanian päällikkönä 1./JR:ssa Ilomantsissa. Kaikenkaikkiaan hänellä on ollut koti Ilomantsissa 13 vuotta ja suhdetta Ilomantsiin ja ilomantsilaisiin lähentää vielä osallistuminen kahteen sotaan paikallisesta väestöstä koottujen joukkojen johtajatehtävissä. Keskustelumme aiheena oli Talvisotaa edeltänyt kausi rajakomppanian päällikkönä, josta tehtävästä hänellä oli selkeät muistikuvat tallella ja annettavana kirpeätäkin kriittikkä verrattaessa päällikön asemaa silloin ja nykypäivinä.

Työskentelyn ulkoiset puitteet

– Meillä oli siinä Ilomantsissa vanha sepä Immosen talo, jossa oli alakerrassa päällikön asunto, keittiö ja kaksi kamaria. Komppanian päällikön työhuone oli pikkuinen kömmän, vieressä väepelin huone ja sitten istuvien mestarien huone. Suutari meillä oli, räätälintyöt teetettiin kylällä. Sitten oli seppä ja kengitysseppä, joka hoiti hevosenkengityksen ja ajoneuvojen korjaukset. Hevosia oli 7–8 kpl, mutta omaa autoa ei komppanialla ollut. Onttolasta lähetettiin kuorma-auto silloin, kun oli ajoja ja kun sitä tarvittiin muualla, niin me olimme ilman autoa. Silloiseen Joensuun Rajavartioston 1. komppaniaan kuuluivat seuraavat vartiolasemat: Laukkuvaara, Hattuvaara, Jyrkkäkoski, Pahkalampi, Megri, Kuolismaa, Salmijärvi ja Hullari. Toimintapiiri oli pääosin Ilomantsin kuntaa ja rajasuutta oli vartioitavana yli 130 kilometriä.

– Oliko kaikille vartioille tie- tai viestiyhteys?

– No se on vähän miten ottaa. Liusvaarasta oli Megriin ainoastaan vanha kapulasiltatie, soilla oli kapulasillat ja kovilla mailla ura, jota ajettiin purilla. Pahkalammille ei ollut minkään valtakunnan tietä, kärrytien tapaan päätty oikeastaan Roukkeen särkele, Kuolismaasta Vuottoniemelle päin noin 10 km, siitä oli edelleen Vuottoniemeeseen oikein huono purilastie ja siitä mentiin Pahkalammille vesitse Ala-Vuottojärveä ja Vuottojokea pitkin ylös. Veneellä ei päässyt ihan vartiolle saakka vaan siinä oli vielä maataival, mentiin yhen kannaksen poikki ja sitten vielä joen ylä ja tultiin Pahkalammille. Se oli hyvin idyllinen ja miellyttävä paikka, "vanhauskolaisten" luostaripaikka,

Joensuun Rajavartioston Ilomantsin komppanian päällikkö kapteeni Viljo Kivikko (kuvat: RVL:n arkistot).

RAJAKOMPPANIAN PÄÄLLIKKÖNÄ ENNEN TALVISOTAA

"Minä olen nykyisin tällainen verkko-ukko, metsästelenkin vielä..." (kuva: Markku)

jossa oli kulttuurin jälkiä sikäli, että oli kaskikoivikot ja vähän rantaniittyä ja vanha keto, jota sanottiin yläpelloksi. Siellä oli kaikin puolin se menneisyyden tuntu. Munkkien hautausmaa oli aivan siinä vartion vieressä.

– Hullariin oli oikeastaan samanlainen tie kuin Megriin, siis aivan pahanpäiväisen kärrytie, mutta kyllä sinne kerran ajoi kenraali Raappana eversti Viiklan kanssa autolla maan ollessa jäässä myöhään syksyllä. Hullariin ei ollut puhelinta koko aikana, mutta muille vartioille oli puhelin yhteys.

– Miten kävi, jos esim. Hullarin alueella sattui jokin tapahtuma, josta piti kiireesti ilmoittaa komppanianpäällikölle? Se vei varmaan kotvan aikaa silloin?

– Joo, niin kyllä, mutta silloin oli koko elämän tahti pitkäjänteisempää. J. sellaista kiirettä ei voinut tulla niin kuin sotien jälkeen, jolloin venäläiset vaativat rajalle, vaan rajavaltuutettujen kirjeenvaihdon avulla sovittiin asiat melkein pä kuukausia eteenpäin. Yhteydenottoja oli hyvin harvoin, kerran – pari vuodessa. Rajavaltuutettuorganisaatioon ei kuulunut silloin muuta kuin valtuutettu ja hänen tulkki-sihteerinsä. Minä jouduin komppanianpäällikkönä joka kerta neuvotteluihin mukaan, mutta mitään valtuuksia ei ollut.

– Oliko naapurikomppanioiden kanssa mitään yhteistoimintaa?

– No ei. Lieksan komppanian päällikön kapteeni Sarpin kanssa ei ollut juuri mitään, ei minkäänlaisia sopimuksia esim. siitä, miten usein partiot ottavat yhteyttä, mutta tietty kohtauspaiikka oli kuitenkin Jorkassa. Niitä erämaita me ei niinkään partioitu. Me tiesimme vanhastaan, mistä sellainen luvaton liikenne kulkee ja mihin se suuntautuu ja partiointi kohdistui lähinnä niihin väijytyksinä ja rajan suuntaisina partioina. – Pohjoiseen oli siis yhteydetä vähäisiä, miellä oli omat salot me vartioitavina.

– Eteläänpäin, Suojärveä vastassa, oli erityinen partiolippusysteemi, joka oli Salmin rajavartioston esikuntapäällikkö Inkalan keksimä. Kohtauspaikalle tuotiin painettu pahvikortti, ja siihen merkittiin meidän puolella, milloinkin se on tuotu. Se oli partioiden kulun kontrollisysteemi, mutta minä pidin sitä epäluottamuksen osoituksena meidän hyviä miehiämme kohtaan ja meillä se lopetettiin kokonaan.

Työajoista, sinuttelusta, toimivallasta

– Miten komppanian päällikön työaika jakautui toimitustyöskentelyn ja vartiolla kiertämisen kesken?

– Se oli aivan omavaltaista sikäli, että jos ei ollut pelättävissä Höytiäiseltä (Onttolasta) tulevia rajavartioston esimiehiä tarkastus- tai muulle matkalle – he ilmoittivat aina etukäteen – mie olin aivan vapaa lähtemään niinkuin halusin. Komentaja oli antanut komppanianpäälliköille täyellisen vapauksen tulla, mennä, kunhan työt tulee tehtyä. Ja kyllähän sitä paljon liikuttii. Raappana erityisesti suositteli paljoa liikkumista, hän sanoi, että kule milloin kulet, mene milloin menet... tai hän ei sinutellut, hän teititteli, ihan Talvi-

sodan alle saakka, vaikka yökausia asuttiin samoissa kämpissä ja mehästettiin päiväkaudet ja kulettiin rajoja satoja kilometrejä joka vuosi. Hän oli sitä mieltä – ja minusta aivan oikea periaate – että ei ole välttämätöntä sinutella alaista. Voi olla ystävä ja voi olla vaikka mikä sinutteleminen, jos kerran on tällainen hierarkinen ero olemassa. Ei hän pelännyt sitä, että alainen siitä rupeaa liian tuttavalliseksi vaan hän sanoi, että ei esimies voi eikä saa sinutella alaisiaan suoraan. Sen ei tarvitse olla liikaa sotilaallisuutta vaan se on määrätynlaista kunnioitusta molemmin puolin. Raappana teitteli jokaisista, vanhoja rajamiehiäkin. Sitten sodan jälkeen vanhaa Joona Oikarista ja vanhaa Hyttiä hän saattoi tavatessa sinutella, mutta ennen sotia ei koskaan.

– Kun työaika oli tällainen vapaa, niin ilmeisesti silloin kuitenkin odotettiin, että päällikkö ja yleensäkin koko henkilöstö oli ympäri vuorokauden valmiina palvelukseen?

– Aina! Ja 365 vuorokautta vuodessa myös! Lomat olivat herrassa, monta kertaa kävi minullekin niin, että loma kesäaikana keskeytettiin raja-asoiden takia ja tuolta kotipuolelta Laatokan-Karjalasta kutsuttiin pois. Sitten lomat sotkeutuivat ja ne on ne loppulomat jääneet pitämättä. Eikä niitä lomiam kysely eikä niitä tarjottu uudestaan. Ei ollut ensinkään niinkuin sotien jälkeen, jolloin alkoi se hirmuinen lomien vahtaaminen ja ylityökorvaukset ja sen helvetin pääluottamusmiehet! Kyllä se oli jollakin tavalla niin äärettömän vapaata ja reilua, ja se pohjautui siihen periaatteeseen, että esimies luottaa alaiseen ja alaiset luottavat esimieheen.

– Minkälaisena Te koette komppaniapäällikön toimivallan silloin verrattuna nykyiseen?

– Kaikki valta taivaassa ja maan päällä!

– Ja nykyisin ei ole?

– Lotta ei ole nyt olemassakaan! Sanoisin tähän niin, että päällikkö oli komppaniasta pääluottamusmies, jonka puoleen miehet voi kääntyä kaikissa asioissa: yksityis- ja palveluasioissa, luottamuksellisesti. Ja saivat varmasti jokaiselta päälliköltä siihen aikaan hyvät neuvot.

– Millainen oli päällikön toimivalta suhteessa muihin paikallisiin viranomaisiin?

– Oli vähän henkilökohtainen asia, minkälainen suhde oli. Jos oli hankalia henkilöitä puolella taikka toisella – tai mieluummin vaikka molemmilla puolilla – se saattoi olla hankalaakin. Mutta kun tutustuttiin, oltiin tasapuolisia ja selitettiin asiaa, miten haluaa yhteistyön sujuvan, niin kyllä se sujui. Ei mulla oo mitään huonoja muistoja ainakaan Ilomantsista. Hyvin huomattava merkitys tämän yhteistyön muodostumiselle oli Suojeluskunta- ja Lotta-järjestöillä. Esim. Liusvaarassa, jonne satuin saamaan erittäin hyvän rajaväpeli Latvalan, joka rouvineen oli kotoisin Pohjanmaalta – oikein isänmaan ystäviä, mies hiukan laiha ja karunnäköinen äijä – heidän avullaan em. järjestöissä toimimisen kautta korjautui kyläläisten ja meidän rajamiesten suhteet huomattavasti.

Päällikkö julkisuuden henkilönä

– Rajakomppanian päällikkö on rajaseudulla vielä nykyisinkin ns. vaikuttajahenkilö, mutta 30-luvulla asema lieene ollut korostuneempi?

– Niin, mitenkä mie nyt uskaltaisain sanoa siitä? Se oli pikkusen kaks'teränen juttu, sillä siinä piti määrättyllä tavalla olla vähän erillään. Kun luvaton rajanylikulku oli äärimmäisen salaista, niin myöskin meidän rajamiesten toimintatavat, metodit ja systeemit ja partiojutut piti hoitaa niin, että niitä ei maailma tiijä. Tässä oli mm. yksi syy, että rajamies ei saanut mennä naimisiin ilman komentajan lupaa. Pelättiin sitä, että ne menee naimisiin niiden paikallisten kylän tyttöjen kanssa ja näin ollen tulee sukulaisuussuhteet siviiliasukkaisiin. Ja vaikka ne olisivat kuinka luotettavaa väkeä tahansa, niin aina sana kuitenkin pahemmin leviää, mitä tehään ja miten tehään, milloin lähetään.

– Tässä on se mitalin äärimmäinen puoli, minkä takia minä en pyrkinyt erittäin suureksi vaikuttajaksi alueellani siinä mielessä, että olisin ollut tuollainen julkisuuden henkilö. Minä enemmän

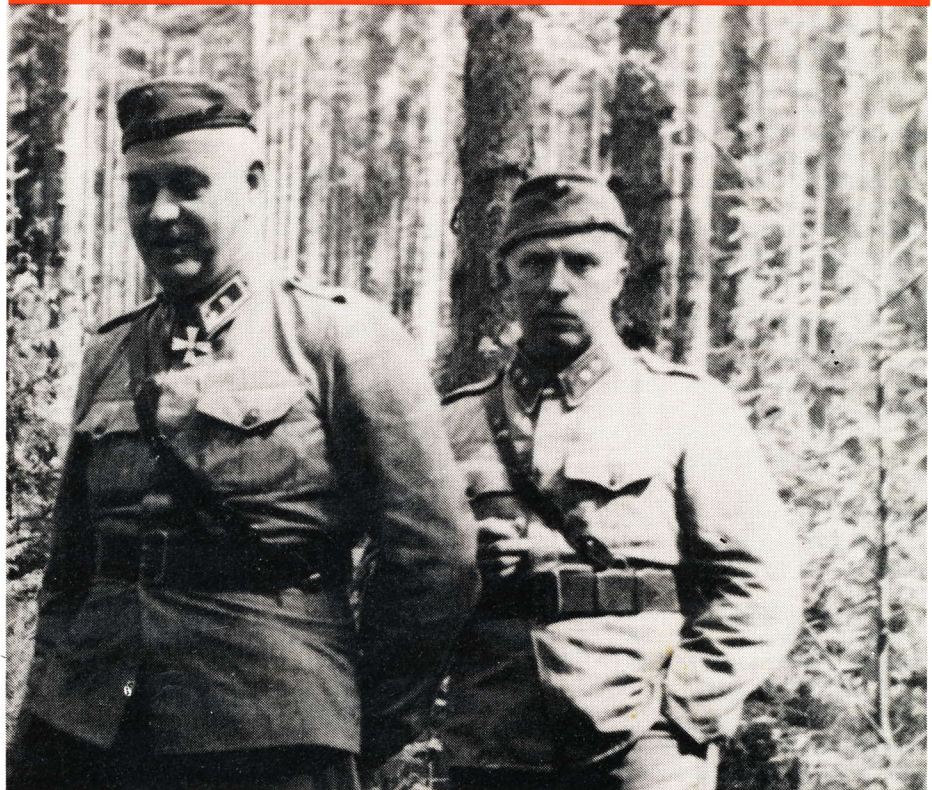
suuntasin huomioni kaikkiin näihin rajapalvelua koskeviin asioihin. Minä jäin pois mm. sellaisesta kuin jonkun Ilomantsin Pogostan kuohukerman seurustelusta. Minä tein viralliset visiitit ja minulla ei ollut vihamiehiä, mutta en lähentynyt heitä myöskään sen takia, että minun aikani meni niin erilaisiin muihin hommiin. Tämä tietysti tuntuu hurskastelulta, että ihminen ei tee mitään muuta kuin palvelusta, mutta kyllä minulla liittyi siihen eränkäynti ja myöskin maastontuntemus. Minä tutustuin siellä kulkiessani niihin miehiin, joitten kanssa sitten jouduin olemaan kahdessa sodassa. Juuri se, että oli niihin jätettiin tutustunut siellä palstoiltaan ja savottakämpillä syönyt heidän kanssaan, oli hedelmällistä, ja se on ainoo, minkä minä lasken itselleni plussaksi jonkinlaisena vaikuttajana.

Johtaminen ja paperisota

– Minkälaisena oli tuolloin komppanian päällikön johtamistoiminta?

– Komppaniaa johdettiin kuukausittain annetuilla kirjallisilla käskyillä. Ja sitten, jos päällikkö meinasi olla hyvä päällikkö, niin se oli paljon liikkeellä.

Rajavartiostojen päällikön apulainen, kenraalimajuri K. Vaala ja Kaakkois-Suomen rajavartioston komentaja, everstiluutnantti V. Kivikko jossain raja-alueella 50-luvun alkupuoliskolla.

Lapin rajavartioston komentaja, eversti Kivikko (oik) on saanut vieraikseen kenraaliluutnantti Vaalan ja Neuvostoliiton rajajoukkojen päällikön, kenraalileversti Zyrjanovin 60-luvun ensimmäisellä puoliskolla.

Hiihti miesten kanssa ne partiot ja partioikämpät ja oli tulilla öitä. Näki alusta loppuun, mikä on rajamiehen elämä, mikä on heidän huolensa ja murheensa ja mitkä ovat ne heidän vähäiset ilonaiheet ja onko niitä ollenkaan.

– Mitä mieltä Te olette päällikön asemasta nykyisin, onko hän enempi virkamies, joka käy paperisotaa toimistossaan vai pitäisikö hänen edelleen pitää kiinteää yhteyttä miehiinsä kulkemalla rajoilla?

– Minä oon sitä mieltä, että koko rajavartiolaitoksen vitsauksena on tämä paperisota. Se lähti käyntiin sotien jälkeen ja kiihtyi kaiken aikaa. Minunkin vielä palveluksessa ollessa huomasin sen niin, että päällikkö-raukoille ei jäänyt aikaa muuta kuin lähettää ylöspäin papereita, mitä tyhmit esimiehet kyselivät. Taulukoita, kertomuksia, esityksiä, kaikenlaisia tällaisia. Esimiehen pitää olla paskantärkeä, häntä ei muuten huomata ellei hänelle pidä lähettää mahdollisimman paljon enemmän taikka vähemmän tyhmiä papereita. Tämä on minun kanta! Juuri tämä hirmuinen paperisota, joka on tehostunut nykypäivään saakka, vie sen suhteen – ylimmistä esimiehistä viimeiseen rajamieheen saakka – että ei tarvihe muuta kuin papereita.

Ja komppanian päällikkö on minun mielestä liian paljon paperiherra. Tätä samaa valittaa kyllä joka vartiossa myöskin vartiopäälliköt, ei kerkiä mitään muuta siellä vartiossakaan tekemään kuin taulukoita. Ja juuri siitä, paljonko on lomapäiviä kelläkin jälellä, milloin kenenkin pitää saaha vapaapäiviä, montako tuntia on tehty sitä taikka tätä ja sen helvettiä. Kyllä se minusta on mennyt niin kantti-vitalikkoon, mutta ei se ole rajavartiolaitoksen syy, se on koko meidän Suomen kansan syy. Mutta rajamies ei saisi olla paperiviisas vaan sen pitäisi olla käytännön viisas!

– Miltä nyt tuntuisi, jos tästä paperivii-saudesta yllättäen jouduttaisiin todelliseen kriisitilanteeseen, miten kävisi?

– ("Toinen on hiljaa niin kauan ja vastaa") – Niin, tuossa on Pyhän Miikkulan kuva, joka on minulla pyhimyksen asemassa. Minä rukoilisin Pyhää Miikkulaa, että tällaisista tilannetta ei tulisi sen ta-

kia, että meidän miehet, meidän kansa ei ole sitä, mitä se oli ennen. On hyvin kyseenalaista jossain kriisitilanteessa, mitä meidän kansa haluaisi taikka pystyisi tekemään, mitä se pystyisi uhraamaan. Ja tämä paperihomma ei ainakaan paranna tilannetta. Kyllä sen komppanian päällikön pitäisi olla edelleen päällystämismies siellä komppaniassaan, eikä epäluottamusmies missään tapauksessa!

Nyt ollaan juuri siinä, että onko tämä paperi-, kaikenmaailman graafisten taulukoiden ja kirjelmien aika semmoinen, joka vierottaa ihmiset kaikesta, mikä minun mielestä on ihanteellisen rajamiehen pohja. Liian paljon paperia, liian vähän käytäntöä, liian kaukana ihmisistä, liian kaukana luonnosta – siihen johtaa tämä meidän yhteiskunta nykyisin.

Eläkepäivillä

– Minä olen semmonen verkkoukko nykyisin. Olen menneinä talvina pauloittanut verkkoja ja paikannut entisiä, niitä on tuolla nyt muutama kymmen riimuverkoista muikkuverkkoihin ja siltä väliltä. Metsästä, on vieläkin kaksi ajokoiranarttua Riesa ja Tsoma, ei mitään hyviä koiria tällä haavaa. Siinäpä se on, luen jotain, harvoin katson telkkaria, harvoin kuuntelen radiota paitsi sitä, miten Pyhäselällä tuulee. Tänä päivänä sinne ei ole asiaan. On vanhan laskutavan mukaan 5–6 boforin tuuli idästä, kääntyy etelään, ei ole sinne verkkojen laskemista nyt, ne menee törkyä täyteen...

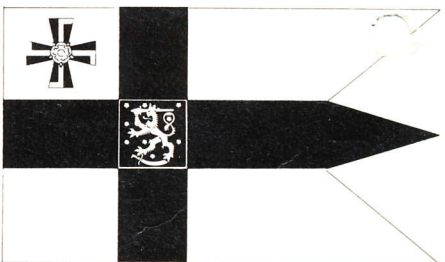
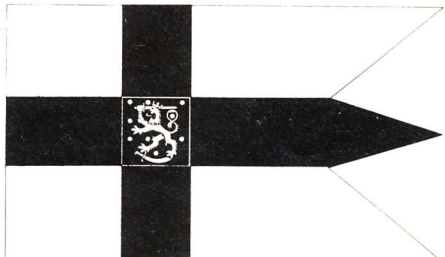
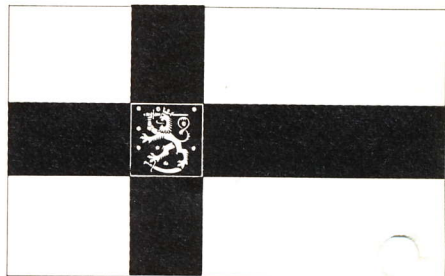
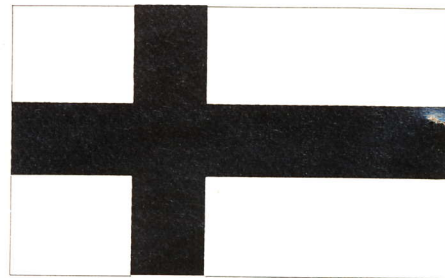

Näin kertoili rajakomppanian päällikkö vuosien takaa, ennen Talvisotaa. Sodan kokenut suorasekkäinen ja suorasanainen sotilas, Lapin rajavartioston komentajan tehtävästä v 1962 eläkkeelle siirtynyt eversti. Kertoili leppoisasti, välillä jyrähdellenkin nykyajan hapatuksista, paperisodasta, muistellen aikaa, jolloin rajakoiratkin olivat kovia, rajamiehet kovempia, kova koko yhteiskunta. Saatteli haastattelijan portaille, jäi siihen tuulta seuraamaan ja tuumi puolittain itseksensä: – Juu, ei ole tänään asiaa Pyhäselälle, tulee törkky ihan mahtomasti...

Lapin rajavartioston komentaja jollain juhlaaunalla.

Uusi lippulaki

Maamme sai 1. päivänä kesäkuuta 1978 uuden lain Suomen lipusta ja Suomen vaakunasta sekä niiden perusteella annettun asetuksen liputtamisesta.

Suomalaisuuden Liitto ry on julkaissut vihoksen, joka sisältää oleellimmat asiat Suomen lippua ja vaakunaa koskevasta laista ja asetuksesta.

Suomalaisuuden Liitto, jolla ei ole varoja vihoksen laajaan ilmaisjakeluun, myy sitä lähes omakustannushintaan. Vihkoja voi tilata Suomalaisuuden Liitto ry:ltä, Aurorankatu 7, Hki 10 (puh 44 28 24) 1 markan kappalehintaan. Yli tuhannen kappaleen tilauksista on hinta 80 penniä kappaleelta.